

La demolingüística en els territoris de llengua catalana

Demolinguistics in Catalan-speaking territories

Joaquim TORRES I PLA
Societat Catalana de Sociolingüística

RESUM

L'article comença per indicar on va néixer la demolingüística i per què es va produir aquest esdeveniment. També explica com el seu cultiu s'ha anat expandint posteriorment pel món. Després es parla, més a fons, de l'aparició de la disciplina en el domini del català, i sobretot de la seva evolució en aquest àmbit, evolució que es divideix en quatre etapes; dues d'aquestes etapes se situen en el segle passat i les altres dues en l'actual segle XXI. Posteriorment, es concreten els temes principals de què s'ocupa la demolingüística en l'àrea del català i es finalitza presentant alguns del reptes que té plantejats la disciplina.

PARAULES CLAU: demolingüística, sociolingüística, llengua catalana, domini del català.

ABSTRACT

The article starts by explaining the origins of “demolinguistics” and the reasons behind its emergence and goes on to assess how it has stretched to other parts of the world. The paper then goes into further depth on the emergence of this discipline in the Catalan language domain and, in particular, its evolution in this sphere. This evolution is divided into four stages; two of them date back to the past century and the other two date from the 21st century. The paper then outlines the main issues that demolinguistics deals with in the Catalan sphere and, to conclude, it lists a number of key challenges that the discipline faces.

KEY WORDS: demolinguistics, sociolinguistics, Catalan language, Catalan language area.

1. LA DEMOLINGÜÍSTICA AL MÓN

La demolingüística estudia, des d'una perspectiva macrosociològica, la mida, el repartiment i la dinàmica dels grups lingüístics, definits per variables com els coneixements, l'adquisició i els usos de les diferents llengües en presència. La matèria es troba a la confluència de la demografia i de la sociologia de la llengua. La recerca demolingüística s'efectua a partir de reculls de dades poblacionals que contenen informació lingüística, com són els censos amb preguntes sobre llengües i les enquestes quantitatives que també en tenen.

La demolingüística neix bàsicament al Canadà, en el tercer quart del segle XX, amb el nom en francès de *démolinguistique*, com a resultat d'una sèrie de circumstàncies. Una d'aquestes circumstàncies és que al Canadà l'oficialitat de l'anglès i del francès té més caràcter personal que territorial; una altra és que els francòfons són molt minoritaris fora del Quebec, i encara una altra, que els anys seixanta i setanta la societat quebequesa va reaccionar en contra de l'amenaça de minorització que pesava sobre el francès en el subcontinent nord-americà. Tot plegat va fer que calgués conèixer molt bé la presència i l'evolució dels grups lingüístics, per poder atendre els ciutadans en les dues llengües i també per ajudar el francès a mantenir la seva presència social. Així és com les institucions del Quebec i del Canadà van començar a cultivar la recerca demolingüística abans que en altres llocs.

Posteriorment, les creixents transformacions socioeconòmiques i demogràfiques del món que comporta el procés de globalització han fet que augmentés la preocupació per l'evolució dels grups lingüístics, tan a l'interior de països i àrees concretes, com globalment. De fet, són molts els estats que inclouen preguntes lingüístiques en els censos o bé porten a terme enquestes per obtenir dades demolingüístiques, com és el cas dels Estats Units, l'Índia, Austràlia, França, l'Estat espanyol o Birmània, entre d'altres.

L'estudi de la demolingüística ha anat, per tant, estenent-se pel món, i cal dir que ha agafat diferents noms segons les zones i les llengües. Així, en francès es denomina *démolinguistique* però també *démographie de la langue* i *demographie linguistique*, noms tots ells emprats sobretot al Quebec. En anglès, s'anomena *demolinguistics*, sobretot al Canadà, però també *language demography*, *linguistic demography* i *demography of languages*, sobretot en altres llocs del món. En català, la demolingüística s'anomena també *demografia de la llengua* i *demografia lingüística*, denominacions, tanmateix, menys freqüents.

Actualment, es pot estimar la freqüència del conreu d'una disciplina i de l'ús dels diferents mots amb què es coneix mitjançant el cercador Google. En aquest aspecte, disposem de dades sobre el nombre d'enllaços que els diferents noms que rep la disciplina tenien el març del 2007 (Vila, 2009: 8) i hem buscat aquesta mateixa informació el novembre del 2009. El repartiment i l'evolució són interessants, ja que ens indiquen que les denominacions emprades principalment fora del Canadà són ara molt més freqüents, en proporció i en nombres absoluts, que no el març del 2007. Aquesta evolució sembla indicar que, des de principis del 2007 fins a finals del 2009, la pràctica de la demolingüística s'ha repartit més pel món i el percentatge que representen les recerques demolingüístiques fetes al Quebec sobre el total de les que es fan s'ha reduït considerablement. L'expansió de la demolingüística pel món continua sent, doncs, un procés en curs.

2. APARICIÓ I EVOLUCIÓ DE LA DEMOLINGÜÍSTICA EN EL DOMINI DEL CATALÀ

El fet que la demolingüística, per la seva naturalesa macroscòpica i el seu fonament demogràfic, treballi en la major part dels casos a partir de reculls de dades, fa que la

recerca en aquest camp consisteixi majoritàriament en explotacions d'enquestes i censos. Per aquest motiu, en el present apartat s'explicarà l'evolució de la disciplina en el domini del català, principalment a partir dels reculls de dades més notoris existents.

La història de la demolingüística a les terres de llengua catalana es pot dividir en quatre etapes:¹

— Els predecessors.

— Els estudis efectuats durant l'últim quart del segle XX, des de la fi de la dictadura fins a l'any 2000.

— Les enquestes de principis de la primera dècada del segle XXI.

— Els treballs recents, de finals d'aquesta dècada.

Els predecessors són autors que, abans que eclosionés la demolingüística en el domini, tractaren els temes propis de la disciplina. El primer que va efectuar un recull de dades amb la intenció de buscar informació empírica sobre els usos socials de la llengua va ser probablement Antoni Maria Badia i Margarit, celebrat filòleg que, entre altres càrrecs, fou rector de la Universitat de Barcelona. Badia va publicar, el 1969, el llibre *La llengua dels barcelonins* (Badia, 1969), en el qual presentava les dades d'una enquesta efectuada el 1965 sobre els coneixements i usos lingüístics a la ciutat de Barcelona. Va ser, doncs, un pioner en aquest camp. Poc després, concretament els anys 1968-1969, Joaquim Arnau, Humbert Boada i Marcelino Rodríguez van estudiar els usos lingüístics a la ciutat de Barcelona, a partir d'una mostra d'infants de dotze anys (Arnaú i Boada, 1975). Un altre treball pioner. Posteriorment, a primers dels setanta, van aparèixer alguns estudis que oferien dades empíriques sobre coneixements i usos lingüístics en alguns sectors o comarques concrets (Torres, 1977 i 1988). La major part d'aquests treballs obeïen a la preocupació que hi havia a finals de la dictadura per conèixer quin era el grau d'ús del català, sobretot a Barcelona i el seu entorn, després de dècades de repressió contra la llengua i de l'arribada d'una gran immigració peninsular, que encara s'estava produint en aquell moment.

A partir del 1975 i durant el període 1975-2000, es produeixen canvis importants. Amb la recuperació de la democràcia, la creació de les autonomies i la instauració de la cooficialitat del català a Catalunya, el País Valencià i les Illes, augmenta l'interès per la recerca empírica sobre la situació social de la llengua. Al mateix temps es produeix en el domini un desenvolupament de les ciències socials en general. En el període que va del 1980 al 2000, les noves administracions es constitueixen i comencen a portar a terme reculls de dades sobre els coneixements i usos de les llengües, al mateix temps que altres institucions també s'interessen per la qüestió. L'aplec i l'explotació de les dades d'aquests treballs empírics comporta un cert desenvolupament tècnic, teòric i conceptual. Tècnicament es van adoptant pràctiques de l'estadística i de la metodologia sociològica, sobretot a l'hora de recollir les dades. Des del punt de vista teòric i conceptual, inicialment es tenen en compte alguns dels autors bàsics de la sociolingüística mundial de l'època immediatament anterior, com ara Joshua A. Fishman,

1. Es pot trobar un precedent d'aquesta relació d'etapes a Vila (2006).

Weinreich (1953), Mackey (1962) o Rubin (1968). S'importen, així, conceptes com el de les *funcions* o *usos lingüístics*, que són els diferents àmbits en què es produeix la interacció social des del punt de vista lingüístic, i també s'adopten les principals variables sociodemogràfiques a tenir en compte en aquests estudis. Però més tard, a mesura que es van portant a terme les successives explotacions de dades en el domini, es van creant, amb més o menys fortuna posterior, conceptes nous, com el de *bosses de no-catalanització* de Reixach (1990: 66) o el de *zonificació sociolingüística* de Vila (2000: 145), i també constructes estadístics nous, com el *coeficient de competència* de Reixach (1990: 21). És en aquest període, durant l'últim quart del segle XX, que es comença a emprar en l'àmbit del català el nom de la disciplina que m'ocupa, la demolingüística. Així, el 1993, la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, la DGPL, va organitzar un Simposi de Demolingüística (Direcció General de Política Lingüística, 1995). Seguidament, presentaré alguns dels treballs més notoris d'interès demolingüístic efectuats en el domini durant aquests anys.

Els principals reculls de dades que ens aporten informació demolingüística són els censos amb preguntes lingüístiques, les enquestes específicament sociolingüístiques i les enquestes sobre diferents temes socials que contenen preguntes sobre llengua. Durant aquest període se n'efectuen de tots tres tipus. Pel que fa als censos amb preguntes lingüístiques, n'hi ha hagut sis entre el 1975, un cens anòmal en època encara franquista, i el 2001. La majoria ens informa només sobre els coneixements de català. Després del de 1975, l'àmbit territorial de les preguntes lingüístiques va ser, en la major part dels casos, Catalunya, el País Valencià i les Illes. Les dades lingüístiques dels censos, convenientment explotades per diversos equips, van ser fonamentals per anar sabent l'evolució dels coneixements de català durant el període.

Pel que fa a les enquestes específicament sociolingüístiques, en citaré, en primer lloc, una del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) del 1978 (Bibiloni i Junyent, 1979), perquè es tracta de la primera enquesta que ens dona dades demolingüístiques de Catalunya, el País Valencià i les Illes, sembla metodològicament fiable i ens informa sobre el moment anterior a la instauració de les administracions autònomes. Posteriorment, el 1991, l'Institut d'Estudis Avançats de les Illes Balears en va efectuar una altra amb el mateix àmbit territorial (Argenté i Bibiloni, 1998) que, entre altres objectius, tenia el d'analitzar les relacions llengua-identitat. També val la pena citar un sonatge efectuat el 1983 per la DGPL (1984) a la conurbació urbana al voltant de Barcelona, perquè va ser la primera enquesta sociolingüística portada a terme per la Generalitat de Catalunya. Una altra enquesta d'interès és l'efectuada pel mateix organisme (Direcció General de Política Lingüística, 1998) el 1997 a tot Catalunya; la seva importància rau en el fet que va constituir en certa manera un model per a una sèrie de sondatges posteriors, comparables entre ells i amb el del 1997. També a Andorra, el Govern inicia una sèrie d'enquestes periòdiques comparables entre elles, que permeten veure l'evolució de les principals magnituds demolingüístiques (Servei de Política Lingüística, 1996 i 2000). Així es comença a pal·liar una de les principals mancances de la informació demolingüística durant aquest període, que consisteix en la manca de comparabilitat entre les enquestes. Pel que fa al País Valencià, el SIES, és a dir, el Ser-

vei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana, efectua, fins al 1995, diverses enquestes que ens aporten dades demolingüístiques sòlides, especialment les dels anys 1989, 1992 i 1995 (Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics, 1989, 1992 i 1995). A la Catalunya del Nord també s'interessen per la qüestió lingüística. El Consell Departamental efectua un sondatge sobre les llengües el 1993 i un altre el 1998, mentre que l'Estat francès porta a terme, juntament amb el cens general del 1999, una enquesta sobre l'ús familiar de les diferents llengües en tot el territori estatal.

En relació amb el tercer grup de treballs que ens aporten dades demolingüístiques, les enquestes generals amb algunes preguntes sobre llengua, les de més interès no sectorials han estat portades a terme per dos organismes, el Centre d'Investigacions Sociològiques —CIS— i l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona —IERMB—, anteriorment denominat Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona. El CIS efectua moltes enquestes amb diversos objectius, i en una part hi ha preguntes sobre les llengües, en general no explotades. Només en algun cas, com l'esmentat anteriorment, ha fet enquestes específicament sociolingüístiques. L'IERMB efectua enquestes periòdiques amb grans mostres sobre nombrosos temes socials, amb algunes preguntes sobre llengües. El seu àmbit territorial es va ampliant a cada enquesta, partint d'una zona que inclou Barcelona i els municipis dels voltants. Durant aquest període va efectuar enquestes el 1985, el 1990, el 1995 i el 2000.

Així doncs, al llarg del període 1975-2000 apareix en el nostre àmbit el concepte de *demolingüística*, van augmentant el nombre i la qualitat dels reculls de dades i les explotacions a què donen lloc van millorant des d'un punt de vista teòric i conceptual. Tot plegat porta als canvis que es produeixen en els primers anys del segle XXI, que constitueixen la següent etapa de la història de la demolingüística catalana.

Aquests canvis provenen bàsicament d'una onada de noves enquestes, efectuades entre el 2003 i el 2004, que van més enllà del que s'havia fet fins llavors. Un dels esdeveniments que va ajudar que es produís aquesta evolució va ser la Jornada sobre els Usos Lingüístics Interpersonals, organitzada el 2001 pel Grup Català de Sociolingüística, avui Societat Catalana de Sociolingüística (SOCS). En aquesta jornada (Grup Català de Sociolingüística, 2003) es va plantejar amb força la necessitat d'estudiar els usos interpersonals, és a dir, els usos privats no institucionals, temàtica que fins llavors s'havia tractat poc, per diferents motius. A partir d'aquell moment, els usos interpersonals van entrar a l'agenda de la política lingüística, tant des del punt de vista de l'estudi com del foment de l'ús. Així, després d'aquest esdeveniment, un grup de sociolingüistes de la SOCS va proposar a la Generalitat de Catalunya de promoure enquestes sociolingüístiques que estudiessin a fons els usos interpersonals en tots els territoris de llengua catalana, idea que en principi semblava de difícil acompliment. La proposta va ser tanmateix ben acollida i, gràcies a una sèrie de circumstàncies favorables, es va poder portar a terme els anys 2003-2004. A sis dels territoris, Catalunya, les Illes, Andorra, Catalunya del Nord, la Franja i l'Alguer, les enquestes es va denominar EUL, és a dir, Estadística sobre els Usos Lingüístics, i eren molt similars entre elles. En el cas del País Valencià, no hi va haver una enquesta EUL, però el 2004 l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en va efectuar una que era comparable en bastants aspectes

amb les sis esmentades. Cadascuna d'aquestes set enquestes va ser explotada individualment d'una manera força aprofundida, i posteriorment se'n va fer una explotació conjunta (Querol, 2007) que, per primera vegada, ens donava informació demolingüística fonamentada sobre el conjunt del domini. L'avenç en el coneixement de la realitat demolingüística de cadascun dels territoris i del conjunt va ser, per tant, important. Però, a més, la feina d'explotació de les dades que van fer els diferents equips, que en bona part hem de considerar inclosa en el camp de la demolingüística, va permetre fer avenços en alguns aspectes teòrics, conceptuals i tècnics de la disciplina. Per exemple, en la manera de mesurar la transmissió lingüística intergeneracional o de determinar el coneixement declarat del català. Aquests avenços es varen presentar i discutir en la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT, efectuada el 2006 (Xarxa CRUSCAT, 2009).

Arribem, així, a la segona meitat de la primera dècada del segle XXI, època durant la qual s'han efectuat algunes enquestes importants amb informació sociolingüística, sobretot a Catalunya. Una vegada explotades, ens permetran tenir una informació fonamentada sobre l'evolució demolingüística en aquest territori durant la dècada esmentada. La principal enquesta exclusivament sociolingüística efectuada a Catalunya en aquesta època és la denominada EULP08, Enquesta sobre els Usos Lingüístics de la Població 2008, efectuada el 2008, que és comparable amb l'enquesta EUL de Catalunya del 2003 (Torres, 2005), ja que n'és la continuació, i també, fins a cert punt, amb l'enquesta de la DGPL del 1997, esmentada abans. En la recollida de dades de l'EULP08 s'han aplicat bona part dels avenços demoscòpics sorgits en l'explotació de les enquestes EUL del 2003-2004. Una altra enquesta sociolingüística interessant, encara que amb una mostra molt inferior que l'anterior, és una d'efectuada per la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) també el 2008, que tracta d'una manera especial la relació entre llengua i reivindicacions nacionals (Querol i Strubell, 2009). Pel que fa a enquestes no específicament sociolingüístiques amb preguntes lingüístiques a Catalunya, hi ha dos reculls amb grans mostres. Una nova edició, el 2006, de les enquestes de l'IERMB, i una enquesta de l'Idescat, l'Enquesta demogràfica del 2007. Fora de Catalunya, el 2009 s'ha efectuat a Andorra una nova edició de l'enquesta periòdica del Govern, que també permet conèixer l'evolució demolingüística durant aquesta primera dècada del segle. Cal fer, així mateix, esment dels sondatges periòdics del Baròmetre per la Comunicació i la Cultura, que des del 2007 ofereixen diverses vegades l'any dades d'audiències de Catalunya i les Illes —el 2007 i 2008 van incloure el País Valencià—, perquè contenen en el qüestionari les preguntes bàsiques de l'anàlisi demolingüística.

Veiem que l'aparició i la pràctica inicial de la demolingüística en el domini van en bona part lligades a la instauració de les administracions autònomes, però també a un creixement de la preocupació mundial per la diversitat lingüística. En l'àmbit del català, es produeix un avenç lent de la disciplina durant l'últim quart del segle XX i una acceleració en la primera dècada del XXI, tant des del punt de vista teòric i conceptual com tècnic. Seguidament presentaré alguns dels temes principals de què s'ocupa la disciplina en el domini.

3. ALGUNS DELS TEMES PRINCIPALS DE LA DEMOLINGÜÍSTICA CATALANA

El primer objectiu de la pràctica demolingüística, ja des dels seus orígens quebequesos, és probablement el mesurament de la magnitud dels grups lingüístics en un territori determinat. Saber el nombre per conèixer el marc de referència que permeti prendre les decisions col·lectives que es considerin més adequades. Aquest és també un objectiu bàsic de la demolingüística en el domini, ja que qualsevol política de potenciació del català comporta saber quants la saben parlar, quants l'empren en família, etc. En moments de grans immigracions, com ara mateix, aquest objectiu de mesura dels grups esdevé encara més crucial.

Un altre dels temes inicials i bàsics de la disciplina és l'evolució dels grups lingüístics minoritzats, és a dir, saber fins a quin punt una llengua retrocedeix, es manté o avança, al llarg del temps, qüestió estretament lligada als processos de substitució d'una llengua per una altra. Aquesta temàtica també és una de les preocupacions centrals de la demolingüística catalana, perquè d'aquesta evolució en depèn el futur de la llengua.

Un dels objectes d'anàlisi de la disciplina més tractat en els últims anys en l'àmbit català és l'aspecte quantitatiu dels usos lingüístics interpersonals, és a dir, dels usos informals privats. Tal com he esmentat, a partir del 2001 es va considerar aquesta qüestió un element clau que cal conèixer, i les enquestes de la sèrie EUL ho analitzen a fons. Durant els darrers dos lustres s'ha avançat molt en el coneixement d'aquests usos.

Una qüestió lligada a l'anterior és la que podríem anomenar *mobilitat lingüística*, estretament lligada a la capacitat d'atracció d'una llengua. Consisteix bàsicament a estudiar com evoluciona la identitat lingüística o la pràctica lingüística dels individus, sigui durant la seva vida, sigui d'una generació a l'altra. Ambdues comparacions, efectuades amb dades quantitatives, pròpies de la demolingüística, ens permeten veure fins a quin punt una llengua té capacitat d'atracció o bé retrocedeix, és a dir, és un indicador de la vitalitat lingüística. El tema és estudiat força des de fa un temps en el domini, amb més èmfasi que en altres llocs del món.

Esmentaré també aquí un dels aspectes de la demolingüística que, de moment, és poc practicat en l'àmbit del català, però que pot ser-ho força més en un futur proper. Es tracta de la prospectiva demolingüística. Actualment existeixen dos equips de recerca universitaris que estan treballant en sengles models de prospecció demolingüística, de base diferent, que poden donar a llum recerques molt interessants aviat. Es tracta, d'una banda, del Grup de Recerca UVAL, que forma part de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA) de la Universitat Pompeu Fabra i que treballa a partir de la delimitació dels models matemàtics dels processos lingüístics implicats en la reproducció d'una llengua, i, d'altra banda, del Grup de Recerca en Llengua Catalana de la Universitat d'Andorra, que està elaborant un model sistèmic de predicció demolingüística.

4. REPTES DE LA DEMOLINGÜÍSTICA CATALANA

Per acabar aquesta breu exposició, posaré de manifest alguns dels reptes amb què s'enfronta actualment la demolingüística en el domini. Començaré per una qüestió relativa a les dades emprades i continuaré per d'altres de més generals. La gran majoria de les dades quantitatives amb què treballa la demolingüística són dades declarades. És a dir, no són observades directament, sinó que provenen de les respostes dels enquestats a les enquestes o censos. En els reculls de dades macroscòpics que emprava la demolingüística l'obtenció de dades observades no és fàcil. En general es limita a qüestions com ara la llengua triada per contestar l'enquesta. Òbviament les dades declarades gaudeixen de menys fiabilitat que les observades, per tant, la cerca de mètodes i maneres d'augmentar el nombre de dades observades es pot considerar un dels reptes de la demolingüística.

En el domini del català, la demolingüística no ha sorgit d'una manera independent, sinó que al llarg dels últims lustres s'ha anat identificant amb aquest nom una part de la recerca sociolingüística. Per tant, la metodologia emprada en demolingüística prové més de la sociologia i de la pràctica sociolingüística que de l'altre pol de la disciplina, la demografia. Aquesta darrera gaudeix d'un ampli ventall de teories i mètodes, alguns dels quals podrien ser de gran utilitat per a la demolingüística. Aconseguir un major ús dels instruments de la demografia és, així, un altre dels reptes amb què s'enfronta la demolingüística.

El principal motor de la recerca demolingüística en el domini són els òrgans de l'Administració encarregats de la política lingüística, ja que les altres entitats que s'ocupen de la qüestió, com el Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació (CUSC), de la Universitat de Barcelona, i el CRUSCAT, de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), ara com ara disposen de mitjans molt limitats. Això ha comportat que s'anesin fent reculls de dades cada vegada més sòlids sobre el tema, però en canvi no ha donat lloc a un desenvolupament teòric i conceptual a l'alçada del desenvolupament empíric, tot i els avenços en aquest sentit que ha comportat l'onada d'explotacions d'enquestes dels anys 2003-2004. A fi de superar aquesta mancança, en diverses ocasions en els últims lustres s'ha parlat de la possibilitat de crear algun centre acadèmic de recerca demolingüística, que podria tenir una funció no només interna, sinó internacional. Malauradament, fins ara això no s'ha produït. Aquest és un dels grans reptes de la disciplina.

Malgrat aquesta limitació, la demolingüística catalana ha anat avançant en els últims lustres. S'hi tracten actualment diversos grans temes, que preocupen en bastants llocs del món, com ara l'estudi dels processos de manteniment i de retrocés de les llengües minoritzades, o l'anàlisi de la mobilitat lingüística. El que es fa al domini en el camp de la demolingüística hauria, doncs, de tenir una certa repercussió internacional i alguns dels seus avenços haurien de ser tinguts en compte en general. En canvi, això es dona rarament, patim un gran dèficit de difusió internacional. En un món creixentment globalitzat, on la informació i els assoliments científics es transmeten amb més facilitat cada vegada, encara que dins unes determinades coordenades, la di-

fusió internacional de la demolingüística catalana esdevé una necessitat peremptòria, i per tant és un altre dels principals reptes que té plantejats la disciplina.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ARGENTÉ, Joan; BIBILONI, Gabriel (1998). «Una enquesta sociolingüística als Països Catalans». A: *Actes de la cinquena trobada de sociolingüistes catalans: Barcelona, 24 i 25 d'abril de 1997*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 9-22.
- ARNAU, Joaquim; BOADA, Humbert (1975). «Datos para un conocimiento del bilingüismo escolar en el municipio de Barcelona». A: UNIVERSITAT DE BARCELONA. INSTITUT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ. *Bilingüismo y educación en Cataluña: Ponencias y comunicaciones presentadas al 1º Seminario sobre Educación Bilingüe en Cataluña*. Barcelona: Teide, p. 19-45.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1969). *La llengua dels barcelonins: Resultats d'una enquesta sociològic-lingüística*. Vol. I: *L'enquesta: La llengua i els seus condicionaments*. Barcelona: Edicions 62.
- BIBILONI, Jaume; JUNYENT, Rosa (1979). «Informe sobre l'ús del català a Catalunya, País Valencià i Illes Balears». *Perspectiva Social*, núm. 14, p. 161-171.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1984). *Les expectatives d'ús, actituds i necessitats lingüístiques entre la població adulta de l'aglomeració urbana barcelonina: Enquesta efectuada l'octubre de 1983*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- (1995). *Actes del Simposi de Demolingüística: III Trobada de Sociolingüistes Catalans, Tortosa, 15 i 16 de novembre de 1993*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- (1998). «Enquesta lingüística sobre l'ús oral del català entre la població de Catalunya major de 15 anys: Informe i resum». Barcelona: Generalitat de Catalunya. [Estudi inèdit]
- GRUP CATALÀ DE SOCIOLINGÜÍSTICA (2003). *Treballs de Sociolingüística Catalana: L'ús oral del català. Dades, reflexions i propostes*, núm. 17. Benicarló: Onada.
- MACKEY, W. F. (1962). «The description of bilingualism». *The Canadian Journal of Linguistics*, núm. 7, p. 51-85.
- QUEROL, Ernest (coord.); CHESA, Enrico; SOROLLA, Natxo; TORRES I PLA, Joaquim; VILLAVARDE, Joan-Albert (2007). *Llengua i societat als territoris de llengua catalana a l'inici del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència. Secretaria de Política Lingüística. (Estudis; 12)
- QUEROL PUIG, Ernest; STRUBELL I TRUETA, Miquel (2009). *Llengua i reivindicacions nacionals a Catalunya: Evolució de les habilitats dels usos i de la transmissió lingüística (1997-2008)*. Barcelona: UOC.
- REIXACH, Modest (1990). *Difusió social del coneixement de la llengua catalana: Anàlisi de les dades lingüístiques del padró del 1986 de Catalunya, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- RUBIN, Joan (1968). *National bilingualism in Paraguay*. The Hague: Mouton.
- SERVEI D'INVESTIGACIÓ I ESTUDIS SOCIOLINGÜÍSTICS (1989). *Enquesta de coneixement i ús del valencià 1989*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Disponible en línia a: <http://www.cult.gva.es/sies/us_8902.htm>.

- SERVEI D'INVESTIGACIÓ I ESTUDIS SOCIOLINGÜÍSTICS (1992). *Enquesta de coneixement i ús del valencià 1992*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Disponible en línia a: <http://www.cult.gva.es/sies/us_9202.htm>.
- (1995). *Coneixement i ús del valencià 1995*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Disponible en línia a: <http://www.cult.gva.es/sies/us_9502.htm>.
- SERVEI DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1996). *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra*. Andorra: Govern d'Andorra. Ministeri d'Afers Socials i Cultura.
- (2000). *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra: Situació actual i evolució 1995-1999*. Andorra: Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.
- TORRES, Joaquim (1977). «Les enquestes sociolingüístiques catalanes». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [València: Eliseu Climent], núm. 1, p. 137-146.
- (1988). «Les enquestes sociolingüístiques catalanes del 1974 al 1984». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [València: Eliseu Climent], núm. 7, p. 57-78.
- TORRES, Joaquim (coord.); VILA I MORENO, F. Xavier; FABÀ, Albert; BRETXA I RIERA, Vanesa; PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística. Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8)
- VILA I MORENO, F. Xavier (2000). «Un esbós de zonificació lingüística de Catalunya». A: FARRÀS I FARRÀS, Jaume; TORRES PLA, Joaquim; VILA I MORENO, F. Xavier. *El coneixement del català. 1996: Mapa sociolingüístic de Catalunya: Anàlisi sociolingüística de l'enquesta oficial de població de 1996*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, p. 145-153.
- (2006). «La recerca en demolingüística al domini català». [Powerpoint presentat a la Nucia el 3 de novembre]
- (2009). «Apunts sobre la recerca demolingüística en el domini català». A: VILA I MORENO, F. Xavier (dir.). *Estudis de demolingüística: Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Xarxa CRUSCAT; 5), p. 7-14.
- VILA I MORENO, F. Xavier (dir.) (2009). *Estudis de demolingüística: Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Xarxa CRUSCAT; 5)
- WEINREICH, Uriel (1953). *Languages in contact: Findings and problems*. Nova York: Linguistic Cercle of N. Y. (Series, Publications; 1)